

TROGIRSKA KATEDRALA ARHITEKTURA I KIPARSTVO

Luketin, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:752193>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**TROGIRSKA KATEDRALA
ARHITEKTURA I KIPARSTVO**

MATEA LUKETIN

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

ZAVRŠNI RAD
TROGIRSKA KATEDRALA
ARHITEKTURA I KIPARSTVO

Studentica:

Matea Luketin

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Ivana Čapeta Rakić

Split, rujan 2024.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Smještaj trogirске katedrale i povijesni kontekst.....	2
3. Arhitektonska tipologija trogirске katedrale u srednjem vijeku	4
4. Preinake u unutrašnjosti trogirске katedrale tijekom XV. stoljeća.....	5
5. Trogirska katedrala tijekom ranorenesansne obnove: pregled dogradnji	6
6. Unutrašnjost trogirске katedrale	7
7. Južni portal.....	8
8. Radovanov portal	9
9. Propovjedaonica	13
10. Oltarni ciborij.....	14
11. Predvorje katedrale	16
12. Vodorige	19
13. Zvonik	20
14. Sakristija	23
15. Krstionica trogirске katedrale	24
16. Kapela blaženog Ivana Trogirskog	28
16.1. Skulpture u nišama	29
16.2. Tema deisisa (zagovora, molitve)	30
16.3. Skulpture u nišama na zapadnoj strani	32
16.4. Sveti Petar i sveti Pavao	35
16.5. Skulpture u nišama na istočnoj strani	36
16.6. Nerazriješena skulptura u nišama	38
16.7. Barokizacija kapele blaženog Ivana Trogirskog	39
17. Oltari	40
18. Pjevalište i orgulje.....	41
19. Zaključak.....	42
20. Slikovni prilozi.....	43
21. Popis literature	46
22. Sažetak	48
23. Abstract	49

1. Uvod

Tema ovog završnog rada je arhitektura i kiparstvo trogirske katedrale svetog Lovre. Rad obuhvaća skup izdvojenih, bitnih i do sada poznatih informacija o trogirskoj katedrali. Na početku rada je sažeti dio o položaju, povijesti gradnje, arhitektonskom razvoju katedrale svetog Lovre i opis unutrašnjosti. Katedrala je opisana kronološkim slijedom, od prve izgradnje do posljednjih preinaka u baroknom razdoblju. Detaljan opis građevine počinje opisom unutrašnjosti trogirske katedrale. U nastavku rada opisani su južni i zapadni portal. Skulptura zapadnog portala ima izražene ikonografske značajke, koje su detaljno opisane. Dogradnjom predvorja u XIV. stoljeću i krstionice sredinom XV. stoljeća zatvara se izravan pristup katedrali s trga do glavnog portala. Opisana su rješenja gradnje predvorja i krstionice te skulptura, koja se tijekom stoljeća mijenjala i premještala u druge crkve i muzeje u Trogiru. Opisom gornjeg, vanjskog dijela katedrale poput krova, vodoriga, terase i zvonika, vidljivo je ispreplitanje stilova. Unutrašnjost katedrale svetog Lovre krasi kapela blaženog Ivana Trogirskog, propovjedaonica, oltari, sakristija i pjevalište. U radu nisu opisane oltarne slike, inventar riznice, slike na pilastrima, drveni inventar i orgulje, jer tema ovog rada stavlja fokus isključivo na arhitekturu i kamenu skulpturu katedrale svetog Lovre.

2. Smještaj trogirске katedrale i povijesni kontekst

Grad Trogir, smješten na istočnojadranskoj obali, primjer je grada s kontinuiranim prostornim i društvenim razvojem.¹ Grci dorskog plemena iz Sirakuze, prvi kolonizatori Jadranskog mora, osnovali su Trogir na malom i niskom otočiću smještenom između Čiova i kopna.² Otočić je tijekom XIII. i XIV. stoljeća naknadno povezan mostovima s kopnom i Čiovom. Njegova povijesna jezgra ima kružni oblik.³ U urbanom tlocrtu postoji samo jedan glavni trg pa su crkveno i svjetovno upravno središte jedno pokraj drugoga. Sakralni prostor grada bio je mnogo širi i izražen njegovim središtem, katedralom, koja je naglašena vertikalom, to jest, zvonikom.⁴ Katedrala je posvećena svetom Lovri.⁵ Iako je malo vjerojatno da je u Trogiru počivalo tijelo svetog Lovre, moguće je da su još u ranokršćansko doba bile nabavljene relikvije mučenika, kojem je posvećena katedrala.⁶ Podignuta je na mjestu ranokršćanske crkve, koje je vjerojatno i u grčkom i u rimskom razdoblju bilo prostor kulta.⁷ Smatra se da je izgrađena na temeljima starije bazilike, koja je uništena u saracenskom napadu.⁸ Crkvu svetog Lovre spominje Konstantin Porfirogenet u svom djelu o upravljanju carstvom.⁹ Iako se malo zna o staroj crkvi, povijesni dokumenti sugeriraju da je izgrađena u IV. stoljeću.¹⁰ Ranokršćanska bazilika svetog Lovre, uspostavom biskupije, vjerojatno u X. stoljeću postaje katedrala.¹¹ Od XII. stoljeća, poznata je i kao katedrala svetog Ivana, prema gradskom zaštitniku, biskupu i benediktincu blaženom Ivanu Orsiniju.¹² Današnji izgled katedrale pokazuje da je obnova počela oko 1200. godine što i potvrđuje natpis iznad južnih vrata uklesan oko križa 1213. godine.¹³

¹ Raukar 2007, 12.

² Regan 2008, 255.

³ Babić 2016, 9.

⁴ Raukar 2007, 16-23.

⁵ Regan 2008, 257.

⁶ Babić 2016, 76.

⁷ Raukar 2007, 16.

⁸ Regan 2008, 257.

⁹ Lucić 1979, 1012.

¹⁰ Regan 2008, 257.

¹¹ Babić 2016, 79.

¹² Regan 2008, 257.

¹³ Lucić 1979, 1012.

Slika 1. Katedrala svetog Lovre

3. Arhitektonska tipologija trogirске katedrale u srednjem vijeku

Tijekom srednjeg vijeka, posebno u XIII. stoljeću, Trogir doživljava svoj najveći procvat, što je vidljivo u intenzivnoj gradnji novih zidina, mostova, katedrale, Komunalne palače, gradske lože, samostana, privatnih kuća i palača.¹⁴ Na sjevernoj strani trga smješten je katedralni kompleks, čiji je središnji dio romanička bazilika iz XIII. stoljeća. Tlocrt katedrale svetog Lovre čini trobrodna romanička građevina sa svodovima i tri apside.¹⁵ Brodovi su odijeljeni s osam masivnih stubova između kojih su polukružni lukovi, koji odvajaju niže pobočne lađe od glavne.¹⁶ Razmaci između stubova su neujednačeni, što rezultira nejednakim travejima. Poprečne pojasnice nisu potpuno okomite na zidove, a sjeverni bočni brod je nešto veći od južnog. Trogirskoj katedrali u srednjem vijeku, prije ranorenesansnog zahvata, pripadali su srušeni romanički zvonik pred zapadnim pročeljem i stara krstionica na pločati južno od crkve. Ranorenesansnom obnovom, romanički slog je pojednostavljen, bez nepotrebnih ukrasa, a monumentalnost je ostvarena klesanim zidovima od segetskog kamena. Ukrasi romaničkih obilježja su stupci koji imaju pravokutnu jezgru, a na njihovim površinama okrenutim prema bočnim brodovima nalazi se izbočeni pilastar koji nosi poprečnu pojasnicu. Pilastri stupaca nisu raščlanjeni, a kapiteli su istaknuti okruglim prutom s ornamentom u obliku školjke ili kocke, a pojedini imaju dvostruki lisnati kapiteli. Arkade između stupaca oblikovane su u obliku polukružnog luka.¹⁷ Romaničkim ukrasima posebno se odlikuju dva portala, glavni, zapadni Radovanov portal i južni zvan Kneževa vrata. U drugoj polovici XIII. stoljeća počela je zamjena drvenog krovišta. Katedrala je natkrivena nakon 1286. godine, a romaničko-gotički svod stradao je u XV. stoljeću te je zamijenjen križno rebrastim svodovima. Na zvoniku je uklesan tlocrt neke crkve, čiji oblik i raspored zidanih stupova i pilastara podsjećaju na trogirsku katedralu. Iako u tlocrtu nije ucrtano svetište, prema obliku i rasporedu ležena na stupovima vidljivo je da je drugi travej srednjeg broda imao potpore za lukove u oba smjera, što upućuje da je na mjestu na kojem je danas svetište vjerojatno postojala građevina poput romaničke kupole ili transepta.¹⁸

¹⁴ Babić 2016, 97.

¹⁵ Eitelberger von Edelberg 2009, 128.

¹⁶ Babić 2016, 305.

¹⁷ Eitelberger von Edelberg 2009, 141.

¹⁸ Bužančić 2012, 14.

Slika 2. Trogirska katedrala u srednjem vijeku, prije ranorenesansnog zahvata

4. Preinake u unutrašnjosti trogirске katedrale tijekom XV. stoljeća

Pobočne lađe presvođene su tijekom prve polovice XIV. stoljeća, prije glavne lađe koja je presvođena u prvoj polovini XV. stoljeća. Pobočne lađe su niže i presvođene križnim svodovima, a viša, glavna lađa presvođena je gotičkim kamenim križno – rebrastim svodovima.¹⁹ Svodove traveja glavne lađe čine šiljasti gotički lukovi, koji su odijeljeni pojasnicama.²⁰ Dogradnje na katedralu su predvorje s krstionicom, dvije bočne kapele i sakristija.²¹ U unutrašnjosti katedrale dodani su i glavni oltar, propovjedaonica, korska sjedala i nadgrobní natpisi.²²

¹⁹ Babić 2016, 305.

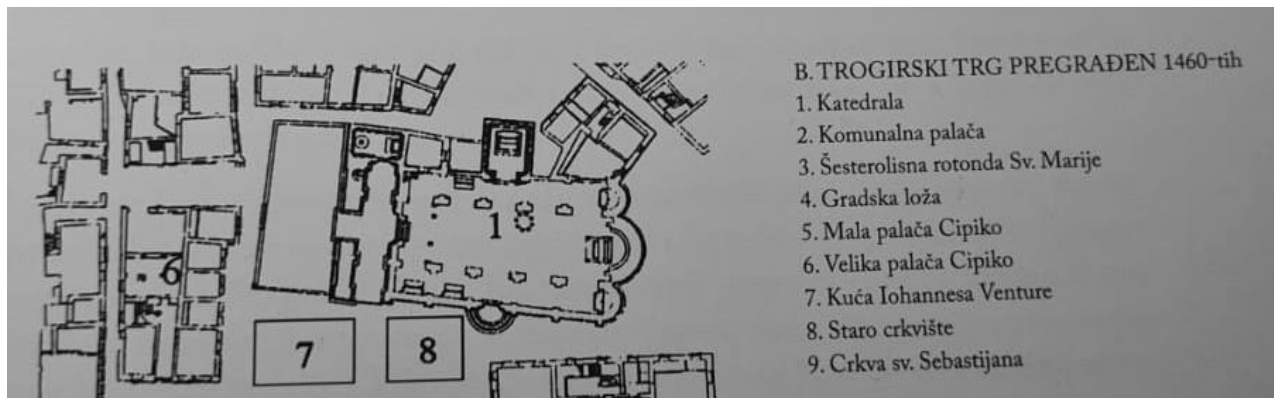
²⁰ Eitelberger von Edelberg 2009, 141.

²¹ Eitelberger von Edelberg 2009, 28.

²² Eitelberger von Edelberg 2009, 143.

5. Trogirska katedrala tijekom ranorenesansne obnove: pregled dogradnji

Nakon uspostave mletačke vlasti, glavni zadatak bio je obnova grada Trogira, koji je pretrpio teška razaranja tijekom lipnja 1420. godine.²³ Tijekom XV. stoljeća potpisano je trinaest ugovora za radove na katedrali. Naime, oblikovana je terasa nad južnim brodom s vodorigama, popravljen je prvi i sagrađen drugi kat zvonika, sagrađeno je pet svodova nad travejima glavnog broda²⁴ i četiri aneksa uza sjeverno pročelje: krstionica, kapela svetog Jeronima, nova kapela svetog Ivana Trogirskog i sakristija.²⁵

Slika 3. Trogirska katedrala šezdesetih godina XV. stoljeća, nakon ranorenesansne obnove

²³ Babić 2016, 97.

²⁴ Plosnić Škarić 2011, 43.

²⁵ Plosnić Škarić 2021, 121.

6. Unutrašnjost trogirske katedrale

Unutrašnjost katedrale otkriva sve konstrukcijske i dekorativne detalje: stupove s arkadama, zidove koji omeđuju prostor i pažljivo organizirane svodne konstrukcije, uz pomoć kojih se ističe arhitektonska čistoća i originalnost plana. Ukupan dojam je znatno čišći u odnosu na mnoge dalmatinske građevine. Prema mišljenju Rudolfa Eitelbergera trogirski katedrala najznačajnija je arhitektonska cjelina u Dalmaciji. Usporedbom s velikim romaničkim građevinama gornjeg toka rijeke Po, Modene, Parme, Cremona, Vercellija te s njemačkim romaničkim građevinama u Bambergu, Speyeru, Mainzu i Wormsu, Eitelberger dolazi do zaključka da se trogirski katedrala ne može mjeriti s navedenim građevinama. Usporediva je tek s mađarskim crkvama u Számbeku, crkvama u Leidenu i Martinsbergu, jer su te crkve bile bez transepta. Značajke položaja katedrale jasno pokazuju da arhitektura Dalmacije nije bila vođena istim napretkom kao u navedenim zemljama. Razlozi odstupanja trogirske katedrale od velikih romaničkih građevina proizlaze iz činjenice da je Dalmacija bila udaljena od ključnih kulturnih centara srednjeg vijeka, uz to je bila pod ugarskom vlašću.²⁶

Slika 4. Pogled na svod u unutrašnjosti katedrale

Slika 5. Unutrašnjost katedrale (glavni brod)

²⁶ Eitelberger von Edelberg 2009, 140.

7. Južni portal

Katedralu svetog Lovre krasi dva portala, glavni, Radovanov portal sa zapadne strane i južni zvan Kneževa vrata.²⁷ Do južnog portala vodi podest polukružnog renesansnog stubišta sa šest stepenica.²⁸ Portal čini dvostruka pravokutna uvlaka u koju su umetnuti stupovi, što je karakteristika svih romaničkih građevina.²⁹ Tijela vanjska dva stupa ukrašena su motivom *doppia pelta*, koji je karakterističan po plitkim udubljenima, isprepletenih valovitih linija nalik na namreškano vodu,³⁰ a druga dva unutrašnja su tordirana. Stupovi imaju atičko podnožje s ugaonim listovima. Kapiteli su ukrašeni romaničkim lisnatim ornamentom. Nadvratnik čini jednostavna kamena greda u čijoj je sredini postavljen križ u obliku cvijeta.³¹ Južni portal sagrađen je 1213. godine te je orijentiran prema trgu.³² Godina izgradnje navedena je u dva reda u sredini timpanona oko prozora u obliku četverolista.³³

Slika 6. Južni portal katedrale svetog Lovre (Kneževa vrata)

²⁷ Bužančić 2012, 14.

²⁸ Šverko 2010, 75.

²⁹ Eitelberger von Edelberg 2009, 152.

³⁰ Babić 2016, 288.

³¹ Eitelberger von Edelberg 2009, 152.

³² Šverko 2010, 72.

³³ Eitelberger von Edelberg 2009, 152.

8. Radovanov portal

Zapadni ujedno i glavni portal nalazi se u predvorju katedrale svetog Lovre. Većina portala djelo je Majstora Radovana, koji nije dovršio svoj portal, već su ga drugi dovršavali. Jedan od dokaza da je Majstor Radovan tvorac zapadnog portala je njegovo upisano ime na dijelu natpisa ispod lika jarca prikazana u luneti te otučeni natpis na unutarnjem luku. Analizom kipova i reljefa na portalu može se zaključiti da je datiran 1240. godine.³⁴ Radovanov portal predstavlja prvo kompleksno djelo hrvatske skulpture. Za izradu portala Radovan je koristio crni egipatski granit, a za izradu skulpturalnih dijelova lokalni vapnenac.³⁵ Portal je stupnjevito uvučen u zidnu masu. Sa svake strane portala nalaze se parovi stupaca, to jest, pilastara, koji podupiru dva luka romaničkih stilskih obilježja. Ispod dva luka nalazi se luneta, a ispod lunete dva stupića. Svi dijelovi portala jednako su prekriveni reljefima. S obje strane portala smještene su skulpture grešnih praroditelja, na desnoj strani Adama, a na lijevoj Eve. Skulpture Adama i Eve pridržavaju lavovi na konzolama, koji vjerojatno predstavljaju čuvare predvorja, jer prema srednjovjekovnom vjerovanju lavovi spavaju otvorenih očiju. Lav, na desnoj strani portala drži zmaja te time simbolizira pobjedu nad zlom, a ispod lavice na lijevoj strani portala počivaju dva lavića, dok ona u rukama drži plijen, vjerojatno janje.³⁶ Prizor lavice s mladunčadi može se usporediti s djevičanskim materinstvom iz Novog zavjeta i s Kristovim uskrsnućem, jer se vjerovalo da lavica rađa mrtvu mladunčad, koje lav treći dan oživljuje svojim rikanjem.³⁷ Cijeli portal oslanja se na leđa pogrbljenih nosača, to jest, telamona, koji vjerojatno predstavljaju grijeh i poganstvo. Telamon s turbanom vjerojatno označava stanovnike istočnog i južnog dijela Mediterana, a jednom od telamona na vanjskom dijelu portala na desnoj strani glava je bila obojena crnom bojom. Vrata Radovanova portala naglašena su dvama okruglim stupićima te je kao i kroz cijeli portal naglašena razlika lijevo – desno. Na desnom stupiću lišće je prikazano bujnije od onog na lijevom stupiću. Na oba stupića prikazan je preplet lišća, granja među kojima se nalaze ljudi i životinje u raznim scenama. Na lijevom, sjevernom stupiću ističu se prikazi iz mitologije i mitološka bića poput kentaura, Europe i Zeusa, koji su znak stanja divljaštva prije kršćanstva.

³⁴ Babić 2016, 295 – 299.

³⁵ Bužančić 2012, 118.

³⁶ Babić 2016, 295.

³⁷ Badurina 2000, 206.

Kršćanski motivi postaju vizualna pouka pravovjerja nasuprot tadašnjim heretičkim učenjima.³⁸ Na unutrašnjim pilastrima, koje pridržavaju telamoni su prikazi poslova, koji su se obavljali tijekom godine prikazani kroz zimske i proljetne mjesece.³⁹ Mjeseci kroz godinu naznačeni su zodijačkim znakovima. U lijevom unutrašnjem dijelu portala nalazi se prikaz zimskih mjeseci, to jest prosinca, siječnja i veljače. Naime, u gornjem dijelu unutar lijevog stupca mjesec prosinac nalazi se pod znakom jarca, a posao koji čovjek obavlja taj mjesec je klanje vepra. Ispod prosinca je siječanj označen zodijačkim znakom vodenjaka i likom starca koji se grije kraj vatre, dok kuha kobasice. Završetak zimskih mjeseci označava veljača, koju predstavlja zodijački znak ribe, koju djevojka stavlja u lonac na vatri. U desnom unutrašnjem dijelu portala nalazi se prikaz proljetnih mjeseci, to jest ožujka i travnja. U gornjem dijelu unutar desnog, južnog stupca mjesec travanj simbolizira znak bika, a prikazan je prizorom pastira kako šiša ovcu. Ispod prikaza mjeseca travnja je mjesec ožujak obilježen znakom ovna i likom poganskog boga ratnika Marsa. Ispod boga Marsa u oklopu, postavljen je razgolićeni čovječuljak koji puše u rog iz kojeg struji vjetar.⁴⁰ Na vanjskom paru pilastara su prikazi apostola i evanđelista, koji su prikazani frontalno mirnih izraza lica i položaja tijela. Sveci su postavljeni jedan ponad drugog, a neke je moguće identificirati. Na lijevoj strani portala, do Eve nalazi se prikaz apostola svetog Bartolomeja, koji nosi oderanu kožu u ruci, a iza njegove glave je smokvin list te ga taj motiv povezuje s Evom koja smokvinim listom pokriva svoj stid. Bartolomejevo mučenje i spas stavlja se u opoziciju s Evinim putenim grijehom. Na bočnim stranama vanjskih pilastara prikazana je razlika dobra i zla prepletima bilja, fantastičnih bića, zvijeri i blagih, smjernih životinja.⁴¹

U gornjem dijelu portala u luneti su prizori od Navještenja do Kristova rođenja, a na vanjskom luku sve do Raspeća i Uskrsnuća. Kao centar gornjeg luka u sredini je postavljen prizor raspeća što ukazuje na konačni cilj spasenja.⁴² U luneti se ističe prikaz Rođenja, koji se nalazi u gornjem pravokutniku obavijen zavjesama. Iznad prizora Bogorodice i malog Isusa, koji povijen leži u kolijevci, uz kojih stoje životinje je prikaz osmerokrake zvijezde repatice s dva anđela koja donosi radosnu vijest.

³⁸ Babić 2016, 295.

³⁹ Babić 2016, 297.

⁴⁰ Babić 2016, 298.

⁴¹ Babić 2016, 297.

⁴² Babić 2016, 295.

U pravokutniku ispod prikaza rođenja prikazni su pastiri i sveti Josip, čiji je pogled usmjeren prema Djetetu dok ga peru dvije djevojke. Na desnoj strani su sveta Tri kralja na konjima, a na lijevoj stado s pastirima. Ovakav prikaz u pravokutniku naglašen sa zavjesama ukazuje na važnost prikaza, to jest, "pozornice" u sredini.⁴³ U donjem dijelu nalazi se prikaz teme Navještenja izvedenog u reljefu s arkandjelom Gabrijelom, okrenutim prema Bogorodici koja je prikazana na suprotnoj strani luka.⁴⁴

Portal završava zabatom po kojem se izvijaju listovi puzavice gotičkih stilskih obilježja, a ispod kojeg je u maloj niši postavljen obojeni gotički kip svetog Lovre s roštiljem u ruci, koji je dodan u XV. stoljeću. Pretpostavlja se da je portal spojen u cjelinu sedamdesetih ili osamdesetih godina XIII. stoljeća, jer su uočena kidanja određenih dijelova reljefa te samim time dolazi do izmjene ikonografskog i kompozicijskog koncepta. Unatoč izvedenim promjenama pretpostavlja se da je glavna ikonografska tema portala povijest i spasenje grešna čovječanstva, kojeg će isкупiti Kristova žrtva.⁴⁵

Na središnjem dijelu unutrašnje strane lunete upisan je udubljeni križ.⁴⁶ U krugu je s obje, gornje i donje strane križa u dva reda upisan natpis: *QUISQUIS FORMA CRUCIS CREDIT Q(U)OD SIT VIA LUCIS, NIL AGAT INDIGNU(M) CO(N)TRA VENERABILE SIGNU(M)* što bi značilo: Tko god vjeruje da je oblik križa put svjetlosti, neće učiniti ništa nedostojno tome časnome znamenju.⁴⁷ Babić smatra da je natpis bio usmjeren protiv onodobnih heretičara.⁴⁸

Reljefni dijelovi Radovanova portala u XV. stoljeću povezani su željeznim stegama radi opterećenja pročelja nastalog gradnjom zvonika. U isto vrijeme, Nikola Firentinac isklešao je kapitele s puttima i niz lišća koji su postavljeni pokraj vrata katedrale.⁴⁹ U XIX. stoljeću oštećenje kamena bilo je primjetno te se pokušalo prikriti uljenom bojom.⁵⁰ Restauratorski zahvat Radovanova portala počeo je 2004. godine, a dovršen 2006. godine. Portalu je vraćena prvotna čitljivost i boja nalik bjelokosti ili pergamenta tako što se laserski skinula sva nečistoća.⁵¹

⁴³ Babić 2016, 301.

⁴⁴ Babić 2016, 302.

⁴⁵ Babić 2016, 295.

⁴⁶ Babić 1991, 206.

⁴⁷ Babić 1991, 207.

⁴⁸ Babić 1991, 230.

⁴⁹ Skoblar 2006, 2.

⁵⁰ Skoblar 2006, 3.

⁵¹ Belamarić 2020, 113.

Slika 7. Radovanov portal

Slika 8. Luneta Radovanova portala

9. Propovjedaonica

Romaničko-gotička⁵² propovjedaonica je postavljena na osam stupova na kojima su stranice pravilnog osmerokuta međusobno povezani u arkade. Na tih osam stupova počiva gornji dio propovjedaonice pod kojim je rebrasti svod. Na ogradi stoji stalak za knjigu, a pod njim je lavić. Ista dva lavića nalaze se i pod stupićima na istoj ogradi. Kapiteli stupova ukrašeni su viticama uz koje se izvijaju fantastična bića, ptice s lavljim glavama, koje vjerojatno simboliziraju grijeh.⁵³ Propovjedaonica je lišena bilo kakvih natpisa ili ukrasa.⁵⁴

Slika 9. Propovjedaonica

Slika 10. Rebrasti svod propovjedaonice

⁵² Bužančić 2009, 36.

⁵³ Babić 2016, 308.

⁵⁴ Eitelberger von Edelberg 2009, 144.

10. Oltarni ciborij

Glavni oltar katedrale je oltar s ciborijem, koji je postavljen na četiri mramorna stupa.⁵⁵ Gradnja oltarnog ciborija najčešće se datira krajem XIII. ili početkom XIV. stoljeća.⁵⁶ Na četiri kapitela stupova postavljene su grede koje oblikuju kvadrat na kojem se diže baldahin poligonalnog oblika.⁵⁷ Krov, koji je sastavljen od sivih mramornih ploča je u obliku osmerokuta, a konstrukcija sličí tornju. Dvostruki niz stupova služi kao potporanj za ploče baldahina.⁵⁸ Baldahin je prošupljen, a na vrhu je akroterij ukrašen listovima nad lavićima uz stupiće.⁵⁹ Na prednjoj gredi ciborija je natpis ispisan zlatnim slovima: MARIA GRATIA PLENA DO(mi)NUS TECVM + ECCE ANCILLA DO(mi)NI FIAT MIHI SECVNDUM VERBVM. Tekst čine dva dijela. U prvom dijelu su poznate riječi iz apokrifnog Jakovljevog protoevanđelja: Zdravo Marijo milosti puna, Gospodin je s Tobom, a u drugom dijelu citat iz Evanđelja po Luki: Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi Tvojoj.⁶⁰ Ove riječi Navještenja potvrđuju dvije skulpture postavljene na dvjema stranama oltarnog baldahina. Na lijevoj strani je skulptura anđela s brončanim krilima, koji je u klečećem položaju okrenut prema Mariji, koja stoji s desne strane baldahina. Njihov energični, snažan izraz sugerira da vjerojatno potječu iz XV. stoljeća. Ispod Marijina kipa je natpis MAVRVS ME FECIT, koji ističe ime majstora Mavra kao autora ovog djela.⁶¹ Agostino Valier, u svom opisu iz 1579. godine, spominje kvalitetnu srebrnu palu, dva drvena pozlaćena anđela i svijećnjake. Ovaj mramorni oltar baroknih je stilskih obilježja. Do sedamdesetih godina XX. stoljeća na njemu su bila postavljena dva barokna kipa svetog Ivana i svetog Lovre, sada smještena s bočne strane oltara. Ova dva kipa nabavljeni su 1738. godine u Veneciji, a po ukrasima na haljama vidljivo je da su djelo istaknutog mletačkog kipara Giuseppea Torrettija. Njegovo djelo su i metalna vratašca tabernakula, s alegorijskim prikazom euharistije. Kasnije je tabernakul s glavnog oltara premješten u kapelu svetog Jeronima.⁶²

⁵⁵ Eitelberger von Edelberg 2009, 143.

⁵⁶ Fisković 1970, 61.

⁵⁷ Babić 2016, 308.

⁵⁸ Eitelberger von Edelberg 2009, 143.

⁵⁹ Babić 2016, 309.

⁶⁰ Babić 2016, 310.

⁶¹ Eitelberger von Edelberg 2009, 144.

⁶² Babić 2016, 317.

Slika 11. Glavni oltar katedrale svetog Lovre

11. Predvorje katedrale

U XIV. stoljeću, zapadno od katedrale, gradi se predvorje, zbog čega Radovanov portal više nije bio vidljiv kao integralni dio pročelja katedrale.⁶³ Predvorje katedrale svetog Lovre, zbog svoje masivnosti podsjeća na golem slavoluk.⁶⁴ Izgrađeno je od golemih zidova, čija je funkcija najvjerojatnije trebala biti potpora tornjevima, koji su se trebali dizati u produžetku bočnih brodova, no samo je jedan podignut. Vanjska fasada predvorja odlikuje se jednostavnom kamenogradnjom, koja se uzdiže do visine bočnih brodova i završava terasom.⁶⁵ Terasa, koja se nalazi iznad predvorja, ograđena je stupićima, s balkonom prema jugu. Ograda se po grbovima biskupa Kristofora Balistrića (1526. – 1556.) i kneza Vincenza Basadonne (1554. – 1556.) može datirati u XVI. stoljeće. Na zapadnoj strani terase, pod stupićima ograde na vijencu proteže se neprekinut reljef, friz s grbovima i likovima životinja i čudovišta poput sirena, kentaura, prikaza žena, personifikacije bluda, koju proždiru zmajevi. Friz je izrađen u plitkom reljefu te se ističe romaničkim stilskim obilježjima XII. stoljeća pa je moguće da je pripadao prijašnjoj katedrali. Postoji i pretpostavka da je isklesan u XIV. stoljeću, što bi bio dokaz nazadovanja kiparskog umijeća Radovanovih sljedbenika u XIII. stoljeću. Predvorje je prvotno bilo rastvoreno trima velikim lučnim otvorima, ali je gradnjom krstionice zatvoren luk i otvor na sjevernoj strani.⁶⁶ Takva raspodjela određena je trima svodnim poljima, koja odgovaraju trima brodovima crkve. Sva tri svodna polja odvojena su poprečnim polukružnim pojasnicama, koje služe kao potporni lukovi i uporišne točke unutarnjeg zida svodne konstrukcije. Središnji travej ističe se svojom veličinom. Dijagonalna rebra oblikuju spljošteni luk te se time znatno izdižu iznad razine terase predvorja i tako tvore veliko tjeme koje je nalik na malu kupolu koja se izdiže iznad poda terase. Potpornu ulogu svoda predvorja imaju i stupovi, koji nose dijagonalna rebra. Stupovi na svom završetku imaju dvostruki lisnati kapitel, a ukrašeni su spiralnim prutovima. Podnožje stupova obilježeno je romaničkom inačicom, to jest, stupovi su pravilno raspoređeni u uglovima svodnog četverokuta. Glavno obilježje kamene klupe širom predvorja su male slijepe arkade. Zidna površina podijeljena je na pet jednakih ploha. Pogledom prema Radovanovom portalu, u zidu predvorja nalazi se nekoliko polukružnih romaničkih prozora s izrađenim lavovima i zmajevima.

⁶³ Skoblar 2006, 3.

⁶⁴ Babić 2016, 289.

⁶⁵ Eitelberger von Edelberg 2009, 128.

⁶⁶ Babić 2016, 289.

U zapadnom zidu predvorja nalazi se stubište koje vodi na terasu predvorja i prema tornju. Svjetlo dopire kroz dva mala prozora, koja se vide na vanjskoj strani fasade. Vanjske zidne površine su prazne, osim portala iznad srednjeg ulaza na zapadnoj, vanjskoj strani predvorja, na kojem je mala niša sa zaobljenim lukom na stupovima u reljefu s prikazom Agnus Dei, to jest reljefni prikaz Jaganjca Božjeg. Kroz dva velika ulaza, središnji sa zapadne strane predvorja i južni s južne strane predvorja dopire svjetlo, koje osvjetljava unutarnji portal crkve.⁶⁷

Slika 12. Svod predvorja katedrale svetog Lovre

⁶⁷ Eitelberger von Edelberg, Rudolf 2009, 128 – 132.

Slika 13. Mala kupola koja se izdiže iznad poda terase

Slika 14. Kružni romanički prozor na fasadi katedrale svetog Lovre

12. Vodorige

Na gornjem dijelu, duž južnog pročelja katedrale, između dijelova friza s polukružnim lukovima postavljeni su otvori iz kojih se iz zidne mase u jednakim linijama protežu konjske i životinjske glave izrađene u maniri romaničke i gotičke arhitekture i skulpture, koje su u funkciji vodoriga.⁶⁸ Klesar i graditelj Petar Pozdančić iz Šibenika početkom XV. stoljeća, točnije 1416. godine s unutarnje strane južnog broda katedrale otvara korita vodoriga koji su bili zazidani.⁶⁹ Iako danas vodorige nemaju nikakvu funkciju, prije su bile u upotrebi, jer je prije nadogradnje krova na južnoj galeriji, kameni pod krova služio kao krov.⁷⁰ Izvorno je bilo devet vodoriga, ali ih je sedam sačuvano u potpunosti. Posljednja vodoriga, na istočnom rubu pročelja, skinuta je u vrijeme konzervatorsko-restauratorskih zahvata koji su se provodili od rujna 2013. do prosinca 2014. godine⁷¹ te ponovno postavljena lijevana replika vjerna originalu.⁷²

Slika 15. Glave vodoriga na južnoj galeriji Trogirske katedrale, nakon restauracije

⁶⁸ Eitelberger von Edelberg 2009, 152.

⁶⁹ Boban 2015, 70.

⁷⁰ Eitelberger von Edelberg 2009, 152.

⁷¹ Boban 2015, 69.

⁷² Boban 2015, 78.

13. Zvonik

Srednjovjekovni urbanistički plan imao je zvonik pred zapadnim pročeljem, koji je srušen 1420. godine teškim razaranjem grada.⁷³ Gradnja novog zvonika na jugozapadnom kraju katedrale⁷⁴ utjecala je na pucanje zapadnog i južnog pročelja.⁷⁵ Prvotni plan bio je sagraditi dva tornja na katedrali svetog Lovre, ali je samo sagrađen toranj na jugozapadnoj strani. Podaci o gradnji tornja nalaze se na natpisu, koji se nalazi na unutarnjem zidu. Iz natpisa je vidljivo da je toranj sagrađen 1422. godine, a gradnju su izveli domaći majstori Stjepan i Matej, čije je prezime navodno bilo Gojković.⁷⁶ Krajem XVI. i prvih godina XVII. stoljeća toranj dovršava bračka klesarsko-graditeljska radionica Bokanić, koja gradi četverokutni krov.⁷⁷ Dovršen zvonik, koji je 1598. godine podigao arhitekt Trifun Bokanić, označio je kraj gradnje katedrale.⁷⁸

Toranj, tipičan za romaniku sa svojom četverokutnom konstrukcijom, podignut je iznad kolosalnog ziđa predvorja.⁷⁹ Dakle, unutarnji otvor je pravilan četverokut. Na zvoniku katedrale isprepliće se više umjetničkih stilova.⁸⁰ Danas su samo temelji u romaničkom stilu, a cijela nadogradnja je iz gotičkoga i kasnijeg renesansnog razdoblja. Toranj ima tri etaže. Na prvu etažu dolazi se s galerija, koja se proteže oko cijeloga tornja. Na južnoj i zapadnoj strani prve etaže su po dvije bifore sa stupićima i trolistom izvedene u gotičkom stilu. Etaže su odvojene vodoravnim vijencima kao kod svih romaničkih tornjeva. Široke lezene, polustupići i friz od šiljastih lukova karakteristike su romaničkog razdoblja, premda ornamenti jasno upućuju na gotičku raščlambu.⁸¹ Trogirski zvonik Bokanićeva doba dovršen je s ložom pačetvorinasta tlocrta s osam bifora po dvije sa svake strane zvonika napravljenih u stilu cvjetne gotike. Na vrhu se nalazio oktogonalni tambur koji se dizao iznad balkona s balustradom. Tambur se sastojao od osmerostrane baze s piramidalnim oblikom, čije su stranice bile znatno manje strme nego što su današnje. Bokanićev rad na zvoniku vidi se i na izradi vijenca lože zvonika s tipičnim dekoracijama na metopama poput prikaza krušaka, dinja, akantusa, ruža, lica ljudi, lavova.⁸² Zvonik trogirске katedrale dobio je svoj

⁷³ Babić 2016, 122.

⁷⁴ Bužančić 2012, 14.

⁷⁵ Bužančić 2012, 81.

⁷⁶ Eitelberger von Edelberg 2009, 154.

⁷⁷ Babić 2016, 130.

⁷⁸ Eitelberger von Edelberg 2009, 155.

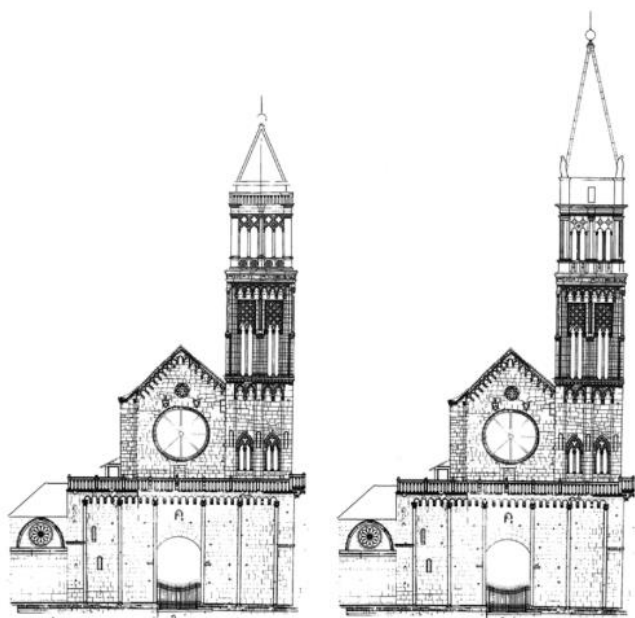
⁷⁹ Eitelberger von Edelberg 2009, 154.

⁸⁰ Babić 2016, 162.

⁸¹ Eitelberger von Edelberg 2009, 155.

⁸² Bužančić 2010, 9.

današnji izgled u drugoj polovici XVII. stoljeća nakon što je pregrađen zbog rušenja vrha zbog udara groma 1653. godine. Tijekom popravka u piramidu su ugrađene moći svete Barbare postavljene u olovni relikvijar unutar akroterija zvonika.⁸³ Na vrhu se nekada nalazio križ od željeza koji je 1610. godine nabavljen u Veneciji, ali ga je 1825. godine srušio snažan olujni vjetar.⁸⁴

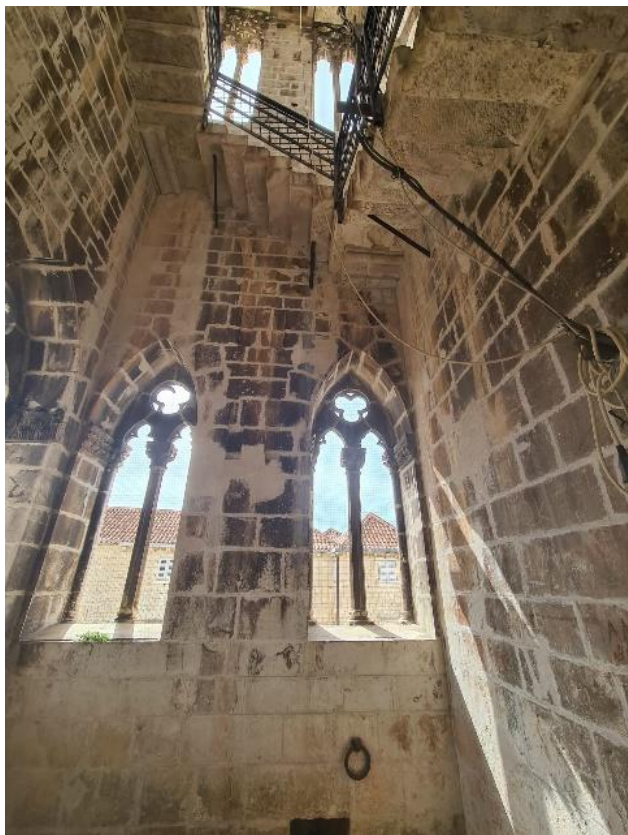
Slika 16. Južno pročelje trogirске katedrale sa Bokanićevim zvonikom i današnje stanje nakon obnove

Slika 17. Zvonik katedrale svetog Lovre

⁸³ Bužančić 2010, 8.

⁸⁴ Eitelberger von Edelberg 2009, 155.

Slika 18. Prvi kat zvonika katedrale svetog Lovre

Slika 19. Drugi kat zvonika katedrale svetog Lovre

14. Sakristija

Gradnja sakristije započela je nakon 1446. godine. Biskup Angelo Cavazza (1440. – 1452.) značajno se založio za ovaj projekt, tako što se odrekao dijela svojih prihoda u korist gradnje sakristije. Spomen-natpis u sakristiji, zaklonjen ormarom, svjedoči o biskupovoj zavjetnoj gradnji tijekom mandata kneza Benedetta Contarinija (1450. – 1454.). Biskupov grb utisnut je na sjevernom zidu unutrašnjosti, a na vanjskom južnom zidu nalaze se grbovi biskupa Cavazze i kneza Contarenija, koji je nadgledao gradnju u biskupovoj odsutnosti. Radovi su se nastavili i nakon biskupove smrti, a Andrija Aleši je 1455. godine radio na dovršenju zdanja. Sakristija je unutra presvođena prelomljenim gotičkim svodom, vjerojatno Alešijevim djelom. Na južnom zidu nalazi se niša s umivaonikom, nalik malom sarkofagu.⁸⁵

Slika 20. Prelomljeni gotički svod, kojim je presvođena sakristija

Slika 21. Niša s umivaonikom

⁸⁵ Babić 2016, 339.

15. Krstionica trogirске katedrale

Na sjevernoj strani predvorja trogirске katedrale, tijekom šezdesetih godina XV. stoljeća, prigrađena je gotičko-renesansna krstionica.⁸⁶ Ranorenesansni arhitekt i kipar Andrija Aleši (1425 – 1504), učenik istaknutog hrvatskog umjetnika Jurja Dalmatinca,⁸⁷ pregradio je sakristiju iz vremena biskupa Cavazze (1441. – 1452.) i sagradio krstionicu.⁸⁸ Gradnja krstionice s izrazitom ranorenesansnom koncepcijom prostora i skulpture započeta je u vrijeme biskupa Jakova Turlona 1460. godine, a dovršena 1467. godine. Po dovršetku katedrale Andrija Aleši upisuje svoje ime iznad vrata s unutarnje strane krstionice te se naziva „tvorcem“ krstionice.⁸⁹ Postoji mogućnost da naručitelji gradnje nisu bili u cijelosti zadovoljni realizacijom, jer su za novu narudžbu 1467. godine pronašli novog majstora Nikolu Firentinca, koji je zajedno s Alešijem sklopio ugovor o gradnji kapele svetog Ivana u trogirskoj katedrali. Uvođenjem Nikole Firentinca u projekt nastojalo se ostvariti djelo u stilu čiste toskanske renesanse, koji Aleši nije postigao, jer je ostao vjeran venecijanskoj cvjetnoj gotici. Gradnjom krstionice zatvoreno je zapadno pročelje prije sagrađene kapele svetog Jeronima. Tragovi zazidanog otvora kapele svetog Jeronima vidljivi su u unutrašnjosti krstionice na zapadnom zidu. Krstionica je uklopljena u predvorje katedrale, a na južnom pročelju s portalom, iznad vrata krstionice nalazi se Alešijev reljef Krštenja Kristova u rijeci Jordan.⁹⁰ U središtu kvadratne površine velikog reljefa nalazi se Krist s čije lijeve strane stoji Ivan Krstitelj, koji mlazom krsne vode pokrštava Krista. S Kristove desne strane postavljena su tri anđela, a iznad svih njih je postavljen Bog Otac, koji blagoslivlja prizor, okružen anđeoskim glavama. Kompoziciju Krštenja od prikaza Boga Oca iznad razdvaja golubica Svetog Duha.⁹¹

⁸⁶ Ivančević 1990, 145.

⁸⁷ Mutnjaković 1998, 23.

⁸⁸ Bužančić 2012, 26.

⁸⁹ Mutnjaković 1998, 79 – 83.

⁹⁰ Bužančić 2012, 54, 61, 82.

⁹¹ Mutnjaković 1998, 106.

Slika 22. Alešijev reljef Krštenja Kristova u rijeci Jordan i
vrata krstionice trogirске katedrale

U krstionicu se ulazi iz predvorja katedrale.⁹² Vrata, koja odjeljuju krstionicu od predvorja naknadno su proširena.⁹³ Krstionica je iznutra i izvana pravokutnog tlocrta, samim time poprečno orijentirana u odnosu na predvorje, koje je s gradskog trga okomito usmjereno na portal krstionice.⁹⁴ Krstionica svetog Ivana jednobrodna je građevina natkrivena kasetiranim šiljastim bačvastim svodom. Unutrašnjost krstionice prožeta je bogatim, ritmičkim nizanjem pilastara i niša izvedenih u plitkom reljefu s puttima isklesanih iznad kapitelima pilona koji nose girlandu⁹⁵, to jest valoviti vijenac voća, cvijeća i lišća.⁹⁶ Invenција friza putta koji nose girlandu djelo je kipara Nikole Firentinca.⁹⁷ Nad frizom s puttima je uski profilirani vijenac pa se ponovno nad frizom nastavlja friz s dva kasnogotička niza akantusova lišća postavljenih u suprotnim smjerovima, što je karakteristika skulptorskog kruga Jurja Dalmatinca. Iznad friza s akantusovim lišćem je još jedan uski profilirani vijenac iznad kojeg je podignut šiljasto bačvasti kasetirani svod,⁹⁸ u čijim je kasetama cvijet u sredini pojedinog polja.⁹⁹ U krstionici su postavljeni kipovi, reljefi i krsni zdenac, koji se nalazi lijevo od ulaza.¹⁰⁰

⁹² Mutnjaković 1998, 82.

⁹³ Eitelberger von Edelberg 2009, 138.

⁹⁴ Ivančević 1990, 145.

⁹⁵ Bužančić 2012, 82.

⁹⁶ Ivančević 1990, 148.

⁹⁷ Bužančić 2012, 169.

⁹⁸ Ivančević 1990, 148 – 151.

⁹⁹ Bužančić 2012, 122.

¹⁰⁰ Bužančić 2012, 54.

Prostor i detalji krstionice prema stilskoj određenosti pripadaju antičkoj morfologiji s jasnim izrazom traženja rane renesanse, što ukazuje na to da je rezultat trogirske renesanse način poimanja svijeta društvene sredine. Prostorna koncepcija krstionice je zapravo koncepcija cele rimskog hrama te se radi toga može izjednačiti s prostornom koncepcijom Jupiterova hrama u splitskoj Dioklecijanovoj palači. Obje građevine imaju čisti pačetvorinasti tlocrt presvođen zašiljenim kasetiranim bačvastim svodom. Kanelirani plitki pilastri su u obliku korintskog stupa, između kojih su postavljeni konkavno kanelirane niše na čiji je vrh okrunjen školjkastom lepezom podsjećaju na one šibenske katedrale Jurja Dalmatinca. Kod navedenih objekata korintski pilastri, školjke i niše izdvojeni su elementi, a Aleši ih u krstionici povezuje u jednu cjelinu. Izražena je i Alešijeva kolebljivost između gotike i renesanse. Unatoč tomu, krstionica trogirske katedrale prvi je renesansno koncipirani objekt u Dalmaciji, a svi su prvijenci u povijesti arhitekture imali prijelazne oblike. Andrija Aleši za krstionicu izradio je tri skulptorska djela: već spomenuto Kristovo krštenje u luneti nad ulazom, Sveti Jeronim u zabatnom polju iznad oltara i statua Ivana Krstitelja.¹⁰¹ Na zapadnom zidu krstionice nalazi se reljef u prirodnoj veličini, izrađen iz jednog kamena. Na reljefu je prikazan sveti Jeronim, kako prevodi Bibliju u spilji, s njegove desne strane je lav, a s desne strane su zmija i škorpion. Pretpostavlja se da je reljef iz istog razdoblja kad se gradila krstionica.¹⁰² U podnožju zapadnog zida urezan je mjerni trokut, koji je služio za određivanje proporcija ranorenesansnih graditeljskih intervencija na katedrali tijekom 15. stoljeća.¹⁰³ Na oltaru, na istočnoj strani krstionice je oltar na kojem je stajalo djelo Andrije Alešija, kip svetog Ivana Krstitelja, koji je premješten u crkvu svetog Ivana Krstitelja, u Muzej sakralne umjetnosti. Neki ovo djelo pripisuju i Nikoli Firentincu.¹⁰⁴ Na zapadnoj strani nalazi se krsni zdenac, kojeg pridržavaju renesansni putti. Iznad krsnog zdenca svjetlost dopire u unutrašnjost krstionice kroz rozetu ugrađenu u lunetu šiljastog svoda. Pod krstionice pokriven je pločama koje čine crveno-bijelo šahovsko polje, kakvo je bilo i na podu kapele svetog Ivana prije barokne obnove. Na podu krstionice je nadgrobna ploča s natpisom Matice Dragolini.¹⁰⁵

¹⁰¹ Mutnjaković 1998, 94 – 104.

¹⁰² Eitelberger von Edelberg 2009, 138.

¹⁰³ Bužančić 2012, 82.

¹⁰⁴ Babić 2016, 324.

¹⁰⁵ Bužančić 2012, 82 – 83.

Slika 23. Istočni zid krstionice s reljefom Svetog Jeronima u zabatnom polju

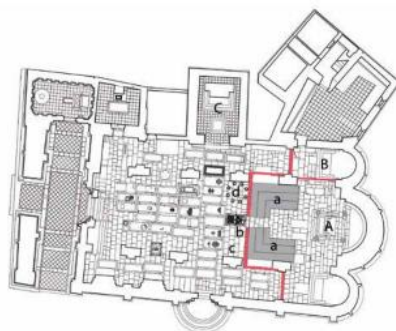

Slika 24. Krsni zdenac

16. Kapela blaženog Ivana Trogirskog

Poslije gradnje krstionice u predvorju trogirске katedrale svetoga Lovre, priprema se gradnja nove kapele blaženog Ivana Ursinija ili kapele blaženog Ivana Trogirskog.¹⁰⁶ Na mjestu gradnje kapele blaženog Ivana Trogirskog bila je kapela svete Uršule sagrađena uz sjeverni zid katedrale svetog Lovre za biskupa Dese Makarela. Međutim, 1475. godine srušena je kako bi se napravila nova kapela svetog Ivana.¹⁰⁷

Renesansna trogirска kapela Nikole Firentinca, Andrije Alešija i Ivana Duknovića je jedan od najznačajnijih spomenika arhitekture XV. stoljeća na istočnoj obali Jadrana. Najsloženija je arhitektonsko-skulpturalna cjelina rane renesanse izvan prostora Toskane.¹⁰⁸ Uobičajeno su se kapele gradile kao obiteljske grobnice, a trogirски biskup Ivan Ursini svoju kapelu nije htio, ni zamislio. Trogirску kapelu zovemo biskupskom, zbog namjene, to jest ona služi kao grobnica trogirских biskupa. Izgradnja kapele ima veliko kultno značenje, jer se samim položajem, točno nasuprot južnom ulazu, uspostavlja izrazitija poprječna komunikacija. Na taj način odmah je s ulaza u crkvu uočljiv cilj pobožna posjeta. Cijeli prostor kapele, od široko rastvorenog luka i skulptura svetaca u nišama na okolnim zidovima u osmišljenom odnosu stvara prostornu vrijednost.¹⁰⁹ Teško je odrediti gdje završava skulptura, a započinje arhitektura. Sačuvana je „krštenica“ kapele to jest Ugovor o početku izgradnje kapele 4. siječnja 1468. godine u Trogiru. Postoji teza da je možda Koriolan Ćipiko bio prvi pokretač projekta.¹¹⁰

Slika 25. Tlocrt katedrale u Trogiru; **A.** Svetište; **B.** Stara kapela bl. Ivana Trogirskog; **C.** Nova kapela bl. Ivana Trogirskog; **a.** Korska sjedala; **b.** Septum kora i svetišta; **c.** Oltar sv. Ivana Evanđeliste i sv. Helene; **d.** Gospin oltar

¹⁰⁶ Bužančić 2012, 92.

¹⁰⁷ Bužančić 2012, 15.

¹⁰⁸ Jurković 2004, 155.

¹⁰⁹ Ivančević, 1997, 147-148.

¹¹⁰ Jurković 2004, 139.

Kapela blaženog Ivana Trogirskog sagrađena je probijanjem sjevernog zida katedrale, na mjestu nekadašnjeg oltara svete Uršule.¹¹¹ Kapela je pravokutnog tlocrta, nadsvođena polubačvastim kasetiranim svodom.¹¹² Ikonografski plan kapele sastoji se od poda, koje predstavlja podzemlje i zemlju te svod, koji predstavlja nebo. Malo iznad razine poda nalaze se odškrinuta vrata iz kojih izlaze spiritelli, geniji bakljonoše, koji predstavljaju ulaz u zagrobni svijet s anđelima. Nad spiritellima su apostoli i evanđelisti, postavljeni u nišama. Svojim postavom upućuju na temu spasenja. Iznad je pojas s okulusima kroz koje ulazi svjetlo. Kapela završava svodom, na kojem je prikaz neba sa serafinima i Bogom Ocem u sredini, koji desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj ruci drži zemaljsku kuglu.¹¹³ Pod lukom svoda je luneta s velikim reljefom koji prikazuje Krunjenje Bogorodice. Okvir ulaza u kapelu podignut je za visinu dvije stepenice. Na donjem dijelu okvira uz ulaz nalaze se grbovi biskupa Jakova Turlona (1452. – 1483.) i kneza Troila Malipiera (1477. – 1480). Na gornjem dijelu okvira na vanjskoj strani kapele uprizoren je trenutak Navještenja tako što je s lijeve strane postavljen je anđeo Gabrijel, a s desne strane Marija.¹¹⁴

16.1. Skulpture u nišama

U nišama, tabernakulima, već spomenuti ugovor o početku izgradnje kapele navodi kipove Krista i dvanaest apostola, ali ne određuje ostala četiri kipa. Šesnaest je poluvaljkastih niša završenih školjkom napravljeno za skulpture, ali ih je danas jedanaest ispunjenih. Tako su neki kipovi ikonografski duplikati, neki nisu identificirani, a za ostale se pretpostavlja da predstavljaju apostole. S lijeve strane od ulaza u nišama prikazani su sveti Jeronim, Duknovičev sveti Toma i Ivan Evanđelist, sveti Jakov i sveti Pavao. Na oltarnom zidu prikazana je tema Deisisa to jest likovi Bogorodice, Krista i Ivana Krstitelja koji stoje zasebno u svojim nišama. S desne strane od teme Deisisa u nišama prikazani su sveti Petar, Firentinčev Ivan Evanđelist, sveti Filip i jedan apostol za kojeg se pretpostavlja da je Juda. Apostoli su postavljeni po važnosti, jer su sveti Petar i Pavao najbliže Kristu. Kipove u kapeli uglavnom je izradio Nikola Firentinac, a skulpture svetog Ivana Evanđeliste i svetoga Tome djela su trogirskog kipara Ivana Duknovića.¹¹⁵

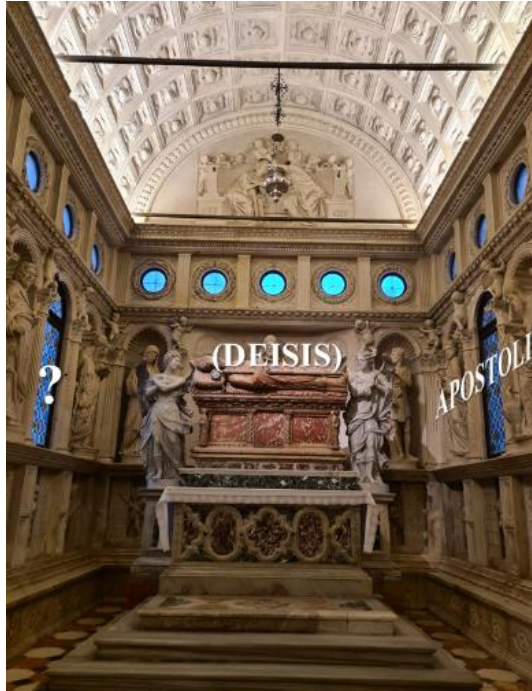
¹¹¹ Babić 2016, 328.

¹¹² Marković 2007, 121.

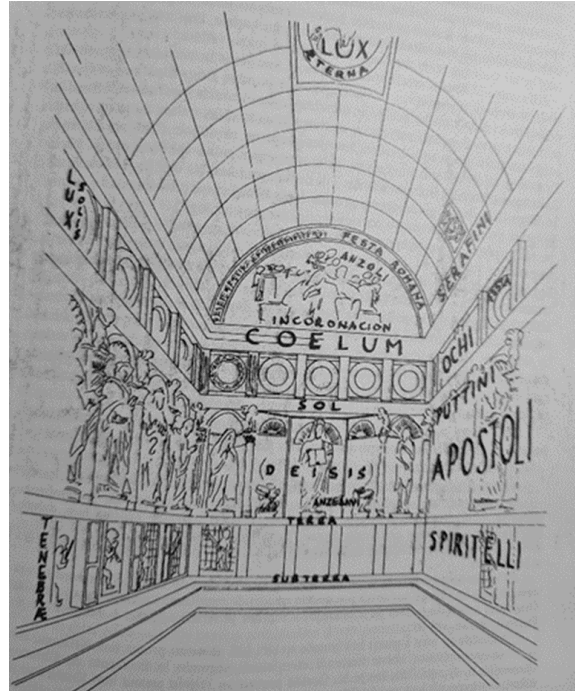
¹¹³ Babić 2016, 331.

¹¹⁴ Babić 2016, 330.

¹¹⁵ Ivančević 1997, 122-126.

Slika 26. Ikonološke naznake skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog

Slika 27. Ikonološke naznake u kapeli svetog Ivana Trogirskog

16.2. Tema deisisa (zagovora, molitve)

Tema Deisisa to jest zagovora, molitve bizantski je ikonografski motiv, a došao je ovdje kod nas u kapelu, jer je motiv koji je prihvaćala i ikonografija Zapada.¹¹⁶ U zapadnoeuropskoj umjetnosti samostalna je tema, Krist sjedi na prijestolju u prizoru Posljednjeg suda. Deisis predstavlja izraz teološkog učenja o Bogorodičinoj milosti i zagovoru svetih kod Boga. Kompozicija je simetrična, jer je Krist u sredini na prijestolju, desno njemu stoji Bogorodica, a lijevo sveti Ivan Krstitelj. Bogorodica i Ivan se priklonjene glave i uzdignutih ruku obraćaju molitvom Kristu. Ivan je u ulozi proroka, drži uzdignuti kažiprst prema Kristu to jest naviješta. Isposnik je, mršav, bos, razbarušene brade i kose, odjeven u haljinu devine kože, opasan remenom. Tema Deisisa vezana je uz temu Posljednjeg suda. Bogorodica i Ivan su „odvjetnici“ koji zagovaraju vjernike kod Krista to jest suca.¹¹⁷ Samo Štefanac Marijin lik uspoređuje s

¹¹⁶ Bužančić 2012, 103.

¹¹⁷ Badurina 2000, 200.

Donatellovom Magdalenom, jer oblikovanje rupca podsjeća na donatellovske prikaze Madone.¹¹⁸ Kristovo ime uklesano je iznad njegove skulpture. Prvo se u sredini kompozicije Deisisa nalazio kip Krista Uzašašća koji je djelo Nikole Firentinca. Krist je tada bio bliži nebu i samim time suđenju, jer mu je sa svake strane uz noge prikazan po jedan mali anđeo, koji kao da ga podržavaju u lebdenju. Nikola Firentinac je 1494. godine napravio kip Uskrslog Krista. U ugovoru nije spomenuto Bogorodičino ime, ali je kasnije spomenuta u vezi s krunjenjem.¹¹⁹ Raniji je Firentinčev kip Krista zamijenjen novim te je tako kompozicija iza oltara poprimila novi ikonološki smisao. Nikola Firentinac se u prikazu Krista više oslanja na realizam, ne idealizira, realistično prikazuje puni oblik glave, nos, usta i jamicu sred brade.¹²⁰

Slika 28. Bogorodica u kompoziciji Deisisa

Slika 29. Krist Uskrsnuća pred uzidanim oltarnim triptihom sjevernog zida

Slika 30. Sveti Ivan Krstitelj, pustinjač, u kompoziciji Deisisa (lijevo od Krista)

¹¹⁸ Štefanac 2006, 81.

¹¹⁹ Belamarić 2012, 249-250.

¹²⁰ Ivančević 1997, 122-124.

16.3. Skulpture u nišama na zapadnoj strani

U ugovoru je spomenuto da se u jugozapadnoj niši uz ulaz nalazi kip svetog Jeronima te da je jugoistočna niša uz ulaz prazna. Takav početak stvara tezu da su sveci odabrani po lokalnom kriteriju te bi se moglo odrediti tko je bio smješten u jugoistočnoj, praznoj niši.¹²¹ Samo Štefanac kip svetog Jeronima pripisuje Andriji Alešiju, jer se stječe dojam kao da stopala lebde iznad tla.¹²² Ivo Babić također kip svetog Jeronima pripisuje Alešiju, zbog asketske morfologije tijela.¹²³ Igor Fisković, kao i Ivan Matejčić, sumnjaju u ikonografski položaj kipa svetog Jeronima u kapeli i pripisivanje Andriji Alešiju te ga pripisuje Nikoli Firentincu. Kip svetog Jeronima uklonjen je zbog mišljenja Igora Fiskovića da se taj kip nije izvorno nalazio u kapeli to jest da je kip unesen u kapelu naknadno uz manje preinake.¹²⁴ Ivo Babić navodi da je kip svetog Jeronima uklonjen 2007. godine, jer se smatralo da je izvorno stajao u crkvi svete Marije od Trga. Dakle, u jugozapadnoj niši prije se nalazio sveti Jeronim¹²⁵, dalmatinski svetac, prikazan kao starac u pratnji lava.¹²⁶ Smatra se da je Koriolanov unuk dao načiniti portret vlastita oca u liku svetog Jerolima, što je jedan od dokaza obiteljske autocelebracije.¹²⁷ Kip svetoga Tome, nastao 1508. godine, jedno je od posljednjih djela Ivana Duknovića. Odjeća više nije obilježena oštrim naborima i živahnosti, ona je mirna te je vidljivo lagano spuštanje, nabori na prsima su mlohavi. Tomina glava loše je modelirana, lice nema živost. Obučen je u lagane i tanke sandale. Još jedan od razloga za koje se smatra da je ovo djelo nastalo pri kraju njegova života je to što se nije potpisao na rad.¹²⁸ Do niše u kojoj se nalazi kip svetog Tome je niša zatvorena prozorom. U niši do nalazi se kip svetog Ivana Evanđelista, koji je prvi datirani kip u katedrali.¹²⁹ Prije no što se datirao 1482. godine, Kruno Prijatelj bio je najbliži njegovoj stvarnoj dataciji i svrstao ga u vrijeme Duknovićevih zadnjih rimskih godina prije 1480. godine, to jest, nakon njegove rimske faze.¹³⁰ Radoslav Bužančić smatra da kip svetog Ivana Evanđelista, kao i dva mala anđela koja su se nalazila do kipa Krista Uzašašća u kompoziciji Deisisa, nisu bila predviđeni za kapelu, već za septum kora to jest pregrade prezbiterija katedrale

¹²¹ Ivančević 1997, 123.

¹²² Štefanac 2006, 78-79.

¹²³ Babić 2016, 333.

¹²⁴ Fisković 1995, 59-66.

¹²⁵ Babić 2016, 333.

¹²⁶ Badurina 2000, 298.

¹²⁷ Jurković 2004, 145.

¹²⁸ Fisković 1990, 9.

¹²⁹ Bužančić 2020, 29.

¹³⁰ Prijatelj 1957, 23.

u trogirskoj katedrali, koji je uklonjen 1731. godine.¹³¹ Samo Štefanac također smatra da kip svetog Ivana Evanđeliste i anđela nisu bili namijenjeni kapeli.¹³²

Slika 31. Skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog (zapadna strana)

Slika 32. Ivan Duknović, sveti Toma, 1508. godine

Kip svetog Ivana Evanđeliste izradio je trogirski kipar Ivan Duknović. Za razliku od kipa svetoga Tome na kojem se nije potpisao, na bazi kipa svetog Ivana Evanđeliste postoji natpis: sveti Ivan djelo kipara Ivana. Kruno Prijatelj ističe da će Duknović u punoj zrelosti izraditi prekrasan kip svetoga Ivana Evanđeliste te da je ono Duknovićevo remek djelo.¹³³ Naspram Firentinčevim kipovima, koje poznajemo po uznesenim kontrapostnim stavovima i linearnom skeletu metaliziranih draperija, u kojima kao da se volumen zarobljava i time očituje apstraktnost kasnogotičkog razmišljanja, Duknović konkretno gradi volumen od svjetla i sjene. Iako se govorilo da je rimski portretni prototip, u fizionomiji nema ničeg idealizirajućeg.¹³⁴ Sveti Ivan Evanđelist najmlađi je od dvanaest Kristovih apostola i brat svetoga Jakova Starijega.¹³⁵ Stoji mirno te u lijevoj ruci pridržava debelu knjigu, koja je znak uzvišenja i nadahnuća, a desnu ruku savija i stiska kao da drži pero. Draperija je klasicizirajuća i oštro modelirana, plašt ima male trokutne nabore te

¹³¹ Bužančić 2020, 34-36.

¹³² Štefanac 2006, 128.

¹³³ Jurković 2004, 254.

¹³⁴ Jurković 2004, 143.

¹³⁵ Badurina 2000, 279.

dosta podsjeća na njegov kip svetog Pavla s Erolijeve grobnice u Vatikanskim „Grottama“.¹³⁶ Cijela kompozicija odiše čvrstoćom cjeline pa je suviše isticati noge. Duknović ne idealizira likove, nastoji realistično prikazati punu zaobljenost glave svetog Ivana Evanđelista.¹³⁷ Joško Belamarić smatra da je sveti Ivan Evanđelist zapravo portret lika Alviza, sina Koriolana Čipika, te tako ukazuje na postojanje obiteljske autocelebracije odnosno samoproslave dostojnih vječnog pamćenja.¹³⁸ Duknovićeva djela su manja od Firentinčevih i Alešijevih u kapeli, ali ih nadvisuje u umjetničkom umijeću. Duknović je postigao prirodno oblikovanje haljina, a kod Firentinca se usiljeno spuštaju.¹³⁹ U niši do svetoga Ivana Evanđelista smješten je sveti Jakov, kojemu je ispao štap iz stisnute desne šake. Kip svetog Jakova izveden je nelogično, slabije izvedene svečeve ruke.¹⁴⁰ Umjesto niše do svetoga Jakova, na zidu je prozor. U niši do prozora smješten je sveti Pavao.¹⁴¹

Slika 33. Ivan Duknović, sveti Ivan Evanđelist, oko 1482. godine

Slika 34. Nikola Firentinac, sveti Jakov, 1489. godine

¹³⁶ Fisković 1996, 5-7.

¹³⁷ Fisković 1990, 6.

¹³⁸ Belamarić 1998, 165.

¹³⁹ Fisković 1990, 9.

¹⁴⁰ Štefanac 2006, 84.

¹⁴¹ Ivančević 1997, 126.

16.4. Sveti Petar i sveti Pavao

Poretkom postave skulpture u prostoru kapele istaknuti su prvaci među apostolima, utemeljitelji kršćanske crkve. Sveti Petar postavljen je u prvoj sjeveroistočnoj niši, lijevo od Krista to jest kompozicije Deisisa, a sveti Pavao u prvoj sjeverozapadnoj niši, Kristu zdesna to jest desno od Deisisa. Sveti Petar je energičan, grublji, kratke brade te uz Bibliju drži i ključeve raja i pakla.¹⁴² Kip svetog Petra pogled usmjerava sa strane te tako uspostavlja komunikaciju s gledateljem. To dokazuje da je Nikola Firentinac poznao optičke korelacije figura. Iako Petar u desnoj ruci drži ključeve oni su nevidljivi zbog knjige.¹⁴³ Sveti Petar i Pavao su u skladu s načelima visoka čela i duge brade. Pavao je pisac i teoretičar, koji je napisao bezbroj poslanica, a prepoznajemo ga po maču na koji se oslanja, kojim mu je kao zatvoreniku odrubljena glava i po knjizi ili svitku vlastitih poslanica.¹⁴⁴ Samo Štefanac govori da su apostoli bili nesprenni za posjet te je to vidljivo, sveti Petar je začuđen i okrenut prema ulazu u kapelu, a Pavao nije ni primijetio te je zadubljen u knjigu, jer ga je sadržaj knjige uzrujao pa je zbog toga otvorio usta i nesvjesno pridržava mač.¹⁴⁵ Umjesto niša do ova dva apostola, na desnom i lijevom zidu je prozor.¹⁴⁶

Slika 35. Nikola Firentinac, sveti Pavao na zapadnom zidu, 1489. godine

Slika 36. Nikola Firentinac, sveti Petar na istočnom zidu, 1487. godine

¹⁴² Ivančević 1997, 126.

¹⁴³ Štefanac 2006, 81-83.

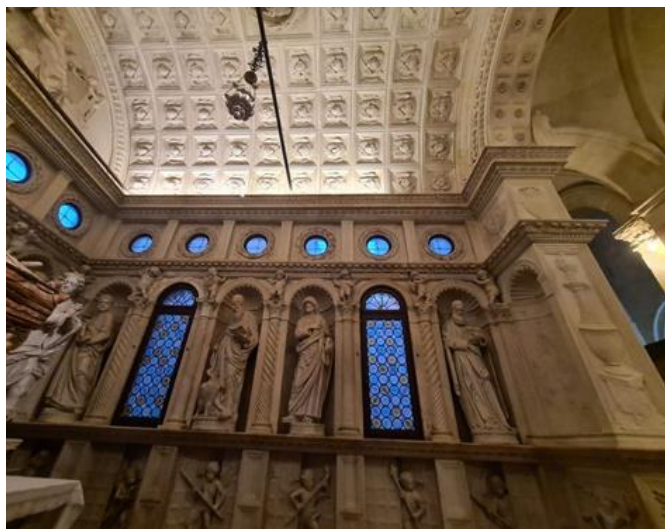
¹⁴⁴ Ivančević 1997, 126.

¹⁴⁵ Štefanac 2006, 87-88.

¹⁴⁶ Ivančević 1997, 126.

16.5. Skulpture u nišama na istočnoj strani

Na istočnoj strani u trećoj niši je Firentinčev kip svetog Ivana Evandelist. Sveti Ivan Evandelist prikazan je s orlom uz noge, u jednoj ruci drži pero, a u drugoj knjigu koja je znak uzvišenja i nadahnuća. U niši do Ivana Evandelist je kip svetoga Filipa. Kip svetog Filipa, Nikole Firentinca, nastao je ugledanjem na djelo Ivana Duknovića apostola Tome, što vidimo po sistemu draperija.¹⁴⁷ U niši do niše zatvorene prozorom nalazi se apostol s dugom, širokom bradom koji rukama stišće knjigu na grudima. Najčešće se pretpostavlja da je riječ o Judi Tadejskom. Na navedenim kipovima Nikole Firentinca uočljiva je „mokra“ naborana odjeća koja nije motivirana pokretima udova i koštunjave ruke, razigranošću prstiju. Nikola Firentinac postigao je potpunu ljudsku ekspresiju. Likovi su vitki, pomalo i neprirodno vitki, a draperija im određuje geometriju konvergirajućih nabora.¹⁴⁸ Samo Štefanac navodi Ivančevićovo mišljenje da se na mjestu prazne niše desno od ulaza s obzirom na titulara katedrale trebao nalaziti sveti Lovre.¹⁴⁹

Slika 37. Skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog na istočnoj strani

Slika 38. Nikola Firentinac, kip svetog Ivana Evandelist

¹⁴⁷ Ivančević 1997, 126.

¹⁴⁸ Jurković 2004, 142.

¹⁴⁹ Štefanac 2006, 69.

Slika 39. Nikola Firentinac, kip svetoga Filipa

Slika 40. Nikola Firentinac, kip Jude
Tadejskog (?)

16.6. Nerazriješana skulptura u nišama

Iako je skulptura u nišama jasno određena, još uvijek se javljaju brojna pitanja. Najčešća pitanja su: koga predstavlja lik u drugoj niši istočno, koji se svetac trebao nalaziti u praznoj jugoistočnoj niši, zašto se u kapeli nalaze dvije skulpture svetog Ivana Evanđelista. Kapela broji šest niša sa svake duže strane kapele. Dvanaest apostola raspoređeno je po šest na bočnim zidovima. Na mjestima gdje se danas nalaze četiri prozora, prije su se nalazile niše. Četiri kipa za te niše naručena su 4. siječnja 1468. godine. Smatra se da bi zbog simboličnog broja četiri to trebala biti četiri evanđelista, jer bi oni pridržavali „nebeski svod“. Pretpostavlja se da bi to mogla biti i četiri sveta Ivana u koja se ubrajaju i Ivan Krstitelj i Ivan Evanđelist. Ovakvo nešto nije neuobičajeno, jer se u baroku na primjer u crkvi svete Marije Snježne u Belcu nalazi petnaest svetih Ivana. Naime, niše u kojima su se ove skulpture nalazile, bile su naručene za kapelu i tu su se nalazile od 1559. godine do 1664. godine. Nakon toga niše su zatvorene, jer su barokizacijom probijeni prozori.¹⁵⁰ Četiri kipa Alessandra Vittorie premještena su uz atiku zvonika. Godine 2001. originali su zamijenjeni kopijama i danas se nalaze u crkvenoj zbirci.¹⁵¹ Alessandro Vittoria izradio je kipove svetog Šimuna, svetog Mateja, svetog Andrije i svetog Jakova Mlađeg.¹⁵² Osim barokizacije postoji teza da ih je krug oko Lucića i Andreisa doživio kao uljeze s obzirom na retoričnost gesta i draperija kada ih usporedimo s Firentinčevim i Duknovićevim kipovima pa se pretpostavlja da ih je bilo nužno ukloniti.¹⁵³ Samo osamdeset i pet godina kapela je bila cijela ispunjena kipovima, osim jedne niše.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Ivančević 1997, 123.

¹⁵¹ Jurković 2004, 146.

¹⁵² Bužančić 2020, 44.

¹⁵³ Belamarić 2012, 300.

¹⁵⁴ Ivančević 1997,126.

Slika 41. Alessandro Vittoria, kip apostola (1559.), premješten na zvonik u 17. stoljeću

16.7. Barokizacija kapele blaženog Ivana Trogirskog

Barokizacijom se u renesansnu kapelu blaženog Ivana Trogirskog unosi gotički sarkofag, koji se također barokizira. Ovim činom, podignut je oltar svecu za kojega je građena kapela. U procesu barokizacije prikupljeno je obilje šarenog mramora, koje je korišteno za podizanje oltara. Barokizacijom je kao što je već naglašeno u prethodnom poglavlju arhitekt odlučio perforirati cijeli zid, tako što je četiri niše pretvorio u prozore tako stvarajući impresivan prostor ispunjen svjetlom i bojom.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Belamarić 2012, 299.

17. Oltari

U katedrali svetog Lovre, tijekom stoljeća mijenjao se broj oltara i njihove posvete. Prvi popis oltara izradio je papinski vizitator Agostino Valier 1579. godine, spominjući i oltare kojih više nema: svetog Duha, svetog Jakova, svetog Krševana i svete Ursule. Krajem XVI. stoljeća u katedrali je bilo četrnaest oltara, vjerojatno uključujući i one u kapelama. Kultovi s porušenih oltara preneseni su na nove oltare. Pojedini oltari bili su vrlo maleni, poput malog oltara s mramornom ikonom posvećenog Mariji, smještenog pod propovjedaonicom, na kojoj se služila misa. Na oltaru izvorno je stajao mali kameni reljef, poliptih s likovima Bogorodice, svetog Jeronima i svetog Ladislava, ugarskog sveca i kralja, koji je u kraljevskom ornatu s ratničkim labrisom u desnoj ruci.¹⁵⁶ Taj renesansni reljef, Venturi je pripisao Nikoli Firentincu, ističući utjecaj Squarcionovog stila. Folnešić je to osporio, pitajući se kako bi Nikola uveo zastarjeli stil i sugerirao da je autor možda Andrija Aleši ili drugi nepoznati majstor.¹⁵⁷ Taj mali kameni reljef kasnije je ugrađen u zapadni zid katedrale blizu glavnih vrata, a nedavno je premješten na novi oltar u crkvi svetog Ivana Krstitelja. Danas se, ne ubrajajući one u bočnim kapelama, u katedrali nalazi pet oltara koji su s vremenom mijenjali svoja oblička i titulare. Bočni oltari su u starijim fazama imali drvene retable. Od XVII. stoljeća se to mijenja tako što se podižu oltari od mramora.¹⁵⁸ U bočnoj, južnoj lađi, prvi od ulaza s desne strane, nalazi se mramorni oltar posvećen svetom Augustinu Casottiju. Oltar je izradio Nicolò Degan sa sinom Zuanom. Na ovom oltaru štuje se i sveti Ivan Evanđelist nakon što je u XVII. stoljeću porušen oltar svete Helene i svetog Ivana Evanđelista.¹⁵⁹ U južnoj lađi nalazi se i oltar Jubileja, koji je također izradio Nicolò Degan. Natpis na zidu crkve spominje da je oltar bio posvećen svetom Duhu, Grguru Velikom i svetom Krševanu. Na oltaru je renesansna slika Krštenja Kristova s prikazom krajolika. Apsidu južne lađe zatvara Oltar Milosrđa, posvećen Bogorodici Zaštitnici. Prije XVII. stoljeća na tom mjestu nalazio se oltar svetog Kuzme i Damjana. Na postojećem mramornom oltaru nalazi se slika Bogorodice Zaštitnice.¹⁶⁰ U sjevernoj lađi, s lijeve strane nalazi se oltar s mramornim inkrustacijama posvećen

¹⁵⁶ Babić 2016, 316.

¹⁵⁷ Bužančić 2009, 39.

¹⁵⁸ Babić 2016, 316.

¹⁵⁹ Babić 2016, 317.

¹⁶⁰ Babić 2016, 318.

Na natpisu na prvom stubu spominje se da se na ovom oltaru štovala i sveta Uršula. Oltar svetog Križa, podignut 1696. godine, nalazi se na dnu sjeverne lađe. Izgrađen je uz pomoć Navještenju. sredstava biskupa Ivana Cupparea (Kuparića). Na oltaru se nalazi drveno raspelo renesansnih stilskih obilježja doprimljeno iz Venecije 1508. godine.¹⁶¹

18. Pjevalište i orgulje

Na zapadnoj strani katedrale, u glavnoj lađi nalazi se pjevalište s orguljama, sagrađeno 1770. godine u baroknom stilu. Jedan od dvaju bijelih mramornih stupova potječe iz ranosrednjovjekovne crkve svetog Stjepana. Anđeoske glave iznad lukova isklesali su mletački kipari Antonio Boara i Piero Cavalieri, dok je valovitu ogradu ukraasio Giuseppe Monteventi.¹⁶²

Slika 42. Pjevalište i orgulje

¹⁶¹ Babić 2016, 319-320.

¹⁶² Babić 2016, 321.

19. Zaključak

Pišući ovaj rad donijela sam zaključak da je trogirski katedrala po svojim stilskim značajkama prvenstveno romanička građevina s gotičkim i renesansnim prigradnjama i dogradnjama. Vidljivo je preplitanje umjetničkih stilova, što je posljedica dugotrajne gradnje, učestalih nadogradnji, obnova i utjecaja brojnih umjetnika. Današnjem izgledu katedrale pridonijeli su značajni umjetnici poput Majstora Radovana, Nikole Firentinca, Andrije Alešija. Radovanov portal, kao remek-djelo romaničke skulpture, odražava sintezu kršćanskih i poganskih elemenata. Kršćanski motivi prikazuju ključne scene iz Biblije, koje svojom narativnošću ukazuju na glavni cilj, to jest, spasenje. Poganski utjecaji vidljivi su u prikazima mitoloških bića i dekorativnih elemenata preuzetih iz antičke tradicije. Povezivanjem suprotnih pojmova Radovan prikazuje tadašnju kulturu i religijske tendencije, kojima je cilj poganske simbole reinterpretirati unutar kršćanskog konteksta, postižući bogatu ikonografsku slojevitost. Pod utjecajem različitih stilova i arhitektonskih tradicija, krstionica se može poistovjetiti s koncepcijom Jupiterova hrama u splitskoj Dioklecijanovoj palači, ali i s koncepcijom Šibenske katedrale, djelom Alešijeva učitelja Jurja Dalmatinca. Osim što se krstionica može povezati s djelima širom dalmatinske obale, povezuje se i s trogirskom kapelom blaženog Ivana Trogirskog. Krstionica i kapela Blaženog Ivana natkrivene su svodovima. Krstionica je natkrivena šiljastim gotičkim oblikom, a kapela polukružnim, valjkastim. Kapela i krstionica iznutra su dekorirane kasetama s cvijetom u sredini pojedinog polja. Među stručnjacima postoji široko prihvaćeno mišljenje, ali nedovoljno argumentirano da su ova rješenja svodova nastala uzorom na vrlo široko primijenjen motiv u Splitu, a pogotovo naglašavajući svod Malog hrama Dioklecijanove palače u Splitu. Iako je u kapeli blaženog Ivana Trogirskog, Duknovićevih djela manje svojim umijećem postiže prestiž nad Firentinčevim djelima. Položaj skulpture u nišama mijenjao se tijekom godina, a najveće promjene dogodile su se barokizacijom kapele. U katedrali se tijekom stoljeća mijenjao broj oltara i njihove posvete, što ukazuje na kontinuirano prilagođavanje vjerskim praksama i kulturnim utjecajima kroz povijest. Oltara je prije bilo više te su bili izrađivani od drva, a danas ih je značajno manje te su izrađivani od mramora. Tijekom stoljeća, vršila su se premještanja skulpture unutar katedrale, ali i u druge crkve u Trogiru. Dakle, trogirski katedrala svetog Lovre svojim položajem, bogatom poviješću i preplitanjem umjetničkih stilova sažima spoj crkvenog i svjetovnog.

20. Slikovni prilozi

Slika 1. Katedrala svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 2. Trogirska katedrala u srednjem vijeku, prije ranorenesansnog zahvata (preuzeto iz: Bužančić, R., Nikola Ivanov Firentinac i trogirski renovatio urbis, Split: Književni krug, 2012., str. 27.)

Slika 3. Trogirska katedrala šezdesetih godina XV. stoljeća, nakon ranorenesansne obnove (preuzeto iz: Bužančić, Radovan, Nikola Ivanov Firentinac i trogirski renovatio urbis, Split: Književni krug, 2012., str. 27.)

Slika 4. Pogled na svod u unutrašnjosti katedrale (snimila: Matea Luketin)

Slika 5. Unutrašnjost katedrale (glavni brod) (snimila: Matea Luketin)

Slika 6. Južni portal katedrale svetog Lovre (Kneževa vrata) (snimila: Matea Luketin)

Slika 7. Radovanov portal (snimila: Matea Luketin)

Slika 8. Luneta Radovanova portala (snimila: Matea Luketin)

Slika 9. Propovjedaonica (snimila: Matea Luketin)

Slika 10. Rebrasti svod propovjedaonice (snimila: Matea Luketin)

Slika 11. Glavni oltar katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 12. Svod predvorja katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 13. Mala kupola koja se izdiže iznad poda terase (snimila: Matea Luketin)

Slika 14. Kružni romanički prozor na fasadi katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 15. Glave vodoriga na južnoj galeriji Trogirske katedrale, nakon restauracije (preuzeto s: Boban Zoran i Tomasović Grbić Jelena. 2015. "Kamena vodoriga s južnog pročelja katedrale sv. Lovre u Trogiru Konzervatorsko - restauratorski zahvat. Konzervatorsko - restauratorski zahvat. *Klesarstvo i graditeljstvo*, XXVI, no. 1-2: 78.)

Slika 16. Južno pročelje trogirске katedrale sa Bokanićevim zvonikom i današnje stanje nakon obnove (preuzeto iz: Bužančić, Radoslav. 2009. "Trogirski i hvarski opus Trifuna Bokanića." *Klesarstvo i graditeljstvo*, XXI, no. 1-2: 7)

Slika 17. Zvonik katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 18. Prvi kat zvonika katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 19. Drugi kat zvonika katedrale svetog Lovre (snimila: Matea Luketin)

Slika 20. Prelomljeni gotički svod, kojim je presvođena sakristija (snimila: Matea Luketin)

Slika 21. Niša s umivaonikom (snimila: Matea Luketin)

Slika 22. Alešijev reljef Krštenja Kristova u rijeci Jordan i vrata krstionice trogirске katedrale (snimila: Matea Luketin)

Slika 23. Istočni zid krstionice s reljefom Svetog Jeronima u zabatnom polju (snimila: Matea Luketin)

Slika 24. Krsni zdenac (snimila: Matea Luketin)

Slika 25. Tlocrt katedrale u Trogiru; **A.** Svetište; **B.** Stara kapela bl. Ivana Trogirskog; **C.** Nova kapela bl. Ivana Trogirskog; **a.** Korska sjedala; **b.** Septum kora i svetišta; **c.** Oltar sv. Ivana Evanđeliste i sv. Helene; **d.** Gospin oltar (preuzeto iz: Bužančić, Radoslav. 2020. "Duknovićev sv. Ivan Evanđelist i zaboravljeni septum kora trogirске katedrale 15.st" *Klesarstvo i graditeljstvo*, XXX., no. 1-2: 38)

Slika 26. Ikonološke naznake skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog (snimila i uredila: Matea Luketin)

Slika 27. Ikonološke naznake u kapeli svetog Ivana Trogirskog (preuzeto iz: Ivančević, Radovan. 1997. *Rana renesansa u Trogiru*. Split: Književni krug, 119.)

Slika 28. Bogorodica u kompoziciji Deisisa (snimila: Matea Luketin)

Slika 29. Krist Uskrsnuća pred uzidanim oltarnim triptihom sjevernog zida (snimila: Matea Luketin)

Slika 30. Sveti Ivan Krstitelj, pustinjač, u kompoziciji Deisisa (lijevo od Krista) (snimila: Matea Luketin)

Slika 31. Skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog (zapadna strana) (snimila: Matea Luketin)

Slika 32. Ivan Duknović, sveti Toma, 1508. godine (snimila: Matea Luketin)

Slika 33. Ivan Duknović, sveti Ivan Evanđelist, oko 1482. godine (snimila: Matea Luketin)

Slika 34. Nikola Firentinac, sveti Jakov, 1489. godine (snimila: Matea Luketin)

Slika 35. Nikola Firentinac, sveti Pavao na zapadnom zidu, 1489. godine (snimila: Matea Luketin)

Slika 36. Nikola Firentinac, sveti Petar na istočnom zidu, 1487. godine (snimila: Matea Luketin)

Slika 37. Skulpture u nišama u kapeli svetog Ivana Trogirskog na istočnoj strani (snimila: Matea Luketin)

Slika 38. Nikola Firentinac, kip svetog Ivana Evanđelista (snimila: Matea Luketin)

Slika 39. Nikola Firentinac, kip svetoga Filipa (snimila: Matea Luketin)

Slika 40. Nikola Firentinac, kip Jude Tadejskog (?) (snimila: Matea Luketin)

Slika 41. Alessandro Vitorria, kip apostola (1559.), premješten na zvonik u 17. stoljeću (preuzeto iz: Jurković M. i Erlande - Brandenburg A. 2004. *Hrvatska renesansa*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 155.)

Slika 42. Pjevalište i orgulje (snimila: Matea Luketin)

21. Popis literature

- Babić, Ivo. 1991. "Unutarnja strana lunete glavnog portala trogirске katedrale djelo Majstora Radovana" *Starohrvatska prosvjeta, III*, no. 21: 205-244
- Babić, Ivo. 2016. *Trogir: grad i spomenici*. Split: Književni krug: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
- Badurina, Anđelko. 2000. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost
- Belamarić, Joško. 2012. *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu sv. II*. Split: Književni krug
- Belamarić, Joško. 2020. *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu sv. III*. Split: Književni krug
- Boban Zoran i Tomasović Grbić Jelena. 2015. "Kamena vodoriga s južnog pročelja katedrale sv. Lovre u Trogiru Konzervatorsko - restauratorski zahvat." *Klesarstvo i graditeljstvo, XXVI*, no. 1-2: 68-78.
- Bužančić, Radoslav. 1998. "Duknovićev sv. Ivan Evanđelist u kapeli bl. Ivana Trogirskoga." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 37*, no. 1: 155-181
- Bužančić, Radoslav. 2009. "Gospin oltar Nikole Firentinca u Trogirskoj katedrali." *Klesarstvo i graditeljstvo, XX*, no. 3-4: 35-48
- Bužančić, Radoslav. 2010 "Trogirski i hvarski opus Trifuna Bokanića." *Klesarstvo i graditeljstvo, XXI*, no. 1-2: 5-33
- Bužančić, Radoslav. 2012. *Nikola Ivanov Firentinac i trogirska renovatio urbis*. Split: Književni krug
- Bužančić, Radoslav. 2020. "Duknovićev sv. Ivan Evanđelist i zaboravljeni septum kora trogirске katedrale 15.st" *Klesarstvo i graditeljstvo, XXX.*, no. 1-2: 26-49
- Eitelberger von Edelberg, Rudolf. 2009. *Srednjovjekovni umjetnički spomenici Dalmacije u Rabu, Zadru, Ninu, Šibeniku, Trogiru, Splitu i Dubrovniku*. Zagreb: Leykam international

Fisković, Cvito. 1970. "Trogirski majstor Mavar. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, no. 12: 59-80.

Fisković, Cvito. 1990. *Ivan Duknović, Ioannes Dalmata u domovini*. Split: Književni krug

Fisković, Igor. 1995. "Firentinčev kip u Trogiru sv. Jeronima." *Peristil* 38, no. 1: 59-66

Fisković, Igor. 1996. *Ivan Duknović i njegovo doba: zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Trogiru o 550. obljetnici rođenja Ivana Duknovića*. Trogir: Muzej grada Trogira

Ivančević, Radovan. 1990. "Trogirski krstionica (1467) i montažne konstrukcije dalmatinske graditeljske škole." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 30, no. 1: 145-185

Ivančević, Radovan. 1997. *Rana renesansa u Trogiru*. Split: Književni krug

Jurković Miljenko i Erlande- Brandenburg Alain. 2004. *Hrvatska renesansa*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori

Lucić, Ivan. 1979. *Povijesna svjedočanstva o Trogiru, sv. II*. Split: Čakavski sabor

Marković, Vladimir. 2007. "Kapela blaženog Ivana Trogirskog Nikole Firentinca i sakralna arhitektura u Dalmaciji 300 godina poslije." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, no. 31: 121-130.

Mutnjaković, Andrija. 1998. *Andrija Aleši*. Zagreb: Andrija Mutnjaković

Plosnić Škarić, Ana. 2021. "Naručitelji i graditeljska djelatnost u Trogiru u 15. stoljeću." *Ars Adriatica*, no. 11: 115-128

Prijatelj, Kruno. 1957. *Ivan Duknović*. Zagreb: Društvo historičara umjetnosti NRH

Raukar, Tomislav. 2007. *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku (odabrane studije)*. Split: Književni krug

Regan, Krešimir. 2008. "Ranokršćanske i predromaničke crkve Trogira i Čiova." *Građevinar* 60: 255-262 Skoblar, Magdalena. 2006. "Ponovno otkriven Radovanov portal." *Kvartal, III*, no. 3: 25.

Štefanac, Samo. 2006. *Kiparstvo Nikole Firentinca i njegovog kruga*. Split: Književni krug

Šverko Ana i Šverko Ivana. 2010. "Projekt parternog uređenja glavnog trogirskog trga i karda iz polovice XIX. stoljeća." *Klesarstvo i graditeljstvo, XXI*, no. 1-2: 68-83.

22. Sažetak

Trogirska katedrala svetog Lovre, jedan je od najznačajnijih spomenika srednjovjekovne umjetnosti u Hrvatskoj. Izgradnja katedrale započela je u XIII. stoljeću, na mjestu starije crkve uništene tijekom napada Saracena 1123. godine. Gradnja je trajala stoljećima, pa su u arhitekturi i skulpturi vidljivi utjecaji različitih stilskih razdoblja, uključujući romanički, gotički, renesansni i barokni. Jedan od najimpresivnijih dijelova katedrale je glavni portal, djelo majstora Radovana iz 1240. godine, koji je bogato ukrašen reljefima sa scenama iz Starog i Novog zavjeta te prikazima svakodnevnog života i mitologije. Katedrala je kroz stoljeća doživjela brojne nadogradnje i restauracije. Značajne nadogradnje na katedrali su krstionica, kapela blaženog Ivana Trogirskog i sakristija. Izgledu katedrale značajno su pridonijeli istaknuti umjetnici poput Majstora Radovana, Nikole Firentinca, Andrije Alešija, Ivana Duknovića i brojnih drugih.

Ključne riječi: Trogir, katedrala svetog Lovre, romaničko-gotička arhitektura, renesansa, barok, skulptura, Radovan, Nikola Firentinac, Andrija Aleši

23. Abstract

The Trogir Cathedral of St. Lawrence is one of the most significant monuments of medieval art in Croatia. The construction of the cathedral began in the XIII century, on the site of an older church destroyed during the Saracen attack in 1123. The construction lasted for centuries, so the influences of different stylistic periods, including Romanesque, Gothic, Renaissance and Baroque, are visible in the architecture and sculpture. One of the most impressive parts of the cathedral is the main portal, the work of master Radovan from 1240, which is richly decorated with reliefs with scenes from the Old and New Testaments and depictions of everyday life and mythology. The cathedral has undergone numerous upgrades and restorations over the centuries. Significant upgrades to the Cathedral of St. Lawrence include enhancements to the baptistry, chapel, and sacristy. Prominent artists such as Master Radovan, Nikola Firentinac, Andrija Aleši, Ivan Duknović and numerous others contributed significantly to the appearance of the cathedral.

Key words: Trogir, Cathedral of St. Lawrence, Romanesque- Gothic architecture, Renaissance, Baroque, sculpture, Radovan, Nikola Firentinac, Andrija Aleši

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Matea Luketin, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice Hrvatskog jezika i književnosti i povijesti umjetnosti izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 24.9.2024.

Potpis Matea Luketin

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Matea Luketin

Naslov rada: Trogirska katedrala
arhitektura i kiparstvo

Znanstveno područje i polje: _____

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
izv. prof. dr. sc. Ivana Čapeta Rakić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
izv. prof. dr. sc. Dalibor Prančević
asistentica Klara Čapalija
izv. prof. dr. sc. Silva Katić (zamjenski član)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 24.9.2024.

Potpis studenta/studentice: Matea Luketin

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.